

Sygn. akt III CZ 398/22

POSTANOWIENIE

Dnia 17 lutego 2023 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Tomasz Szanciło (przewodniczący)

SSN Jacek Grela (sprawozdawca)

SSN Kamil Zaradkiewicz

w sprawie z powództwa B. J.

przeciwko M. B.

o zapłatę,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym 17 lutego 2023 r. w Izbie Cywilnej

w Warszawie,

zażalenia powódki

na wyrok Sądu Okręgowego w Olsztynie

z 22 kwietnia 2022 r., sygn. akt IX Ca 150/22,

**uchyla zaskarżony wyrok, pozostawiając rozstrzygnięcie
o kosztach postępowania zażaleniowego w orzeczeniu
kończącym postępowanie w sprawie.**

UZASADNIENIE

B. J. wniosła o zasądzenie na swoją rzecz od M. B. kwoty 28 125,00 zł wraz z ustawowymi odsetkami od dnia wniesienia pozwu do dnia zapłaty, tytułem należnego zachowku po zmarłym ojcu F. J.

Sąd Rejonowy w Olsztynie wyrokiem zaocznym z 11 grudnia 2021 r., zasądził od pozwanej na rzecz powódki kwotę 28 125,00 zł wraz z odsetkami ustawowymi za opóźnienie od 23 września 2020 r. do dnia zapłaty.

Wyrokiem z 3 listopada 2021 r. Sąd Rejonowy w Olsztynie utrzymał w mocy w całości wyrok zaoczny.

Wyrokiem z 22 kwietnia 2022 r. Sąd Okręgowy w Olsztynie uchylił powyższy wyrok i przekazał sprawę Sądowi Rejonowemu w Olsztynie do ponownego rozpoznania, pozostawiając temu Sądowi orzeczenie o kosztach postępowania odwoławczego.

Sąd drugiej instancji ustalił, że spadkodawca F. J. zmarł [...] 2017 r. W chwili śmierci pozostawał w związku małżeńskim z pozwaną. Miał nieślubną córkę - powódkę.

I. J. będąca poprzednią żoną spadkodawcy i spadkodawca F. J. byli, na zasadach wspólności majątkowej małżeńskiej, właścicielami lokalu mieszkalnego, położonego w budynku przy ul. [...] w O.

I. J. zmarła [...] 2013 r. w O. Postanowieniem z 20 lutego 2020 r. Sąd Rejonowy w Olsztynie ustalił, że w skład spadku po niej, do którego prawa zostały stwierdzone prawomocnym postanowieniem Sądu Rejonowego w Działdowie z 6 czerwca 2019 r. w sprawie I Ns 123/18 wchodzi: udział wynoszący $\frac{1}{2}$ części w prawie odrębnej własności lokalu mieszkalnego nr [...] położonego przy ul. [...] wraz z udziałem wynoszącym 72/1000 w częściach budynku i urządzeniach, które nie służą wyłącznie do użytku właścicieli lokali oraz w prawie własności nieruchomości gruntowej, na której posadowiony jest budynek mieszkalny, o wartości rynkowej wynoszącej 60 000 zł. Sąd dokonał zgodnego działu spadku ze zniesieniem współwłasności w ten sposób, że prawo do ww. lokalu wraz z udziałem w nieruchomości wspólnej przyznał pozwanej. W punkcie III postanowienia zasądził od pozwanej na rzecz uczestników postępowania: S. S., K. W., T. S., J. S., M. S. kwoty po 6000 zł.

Spadkodawca F. J. testamentem notarialnym sporządzonym 15 lutego 2017 r. przed notariuszem O. A. w O., rep. A numer [...] do całości spadku powołał pozwaną.

Postanowieniem z 18 grudnia 2017 r. Sąd Rejonowy w Olsztynie stwierdził, że spadek po F. J. zmarłym [...] 2017 r. w O., ostatnio stale zamieszkałym w O., na podstawie powyższego testamentu nabyła pozwana.

Wartość przedmiotowego lokalu mieszkalnego wynosi nie mniej niż 150 000 zł.

Pozwana miała świadomość możliwości dochodzenia przez powódkę zapłaty z tytułu zachowku po zmarłym F. J..

Powódka pismami z 16 maja 2019 r. oraz 27 marca 2020 r. wzywała pozwaną do zapłaty z tytułu zachowku.

Pełnomocnik powódki oraz córka pozwanej H. Z. prowadziły negocjacje co do polubownego zakończenia sporu. Ostatecznie strony nie doszły do porozumienia.

Zdaniem Sądu Okręgowego Sąd Rejonowy nie rozpoznał istoty sprawy w aspekcie zgodności roszczenia z zasadami współżycia społecznego. Pominął kwestię relacji powódki ze zmarłym jak również pozostałe istotne okoliczności sprawy, które mają znaczenie dla oceny żądania pozwu pod kątem przesłanek z art. 5 k.c.

Powyższe orzeczenie zaskarżyła zażaleniem powódka, zarzucając:

1. naruszenie przepisów prawa procesowego przez niewłaściwe zastosowanie art. 386 § 4 k.p.c., a tym samym uchylenie wyroku Sądu pierwszej instancji i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania temu Sądowi, podczas gdy na gruncie niniejszej sprawy nie zachodziły przesłanki do podjęcia takiego rozstrzygnięcia;

2. naruszenie prawa materialnego przez błędne uznanie ewentualnej potrzeby zastosowania w niniejszym postępowaniu art. 5 k.c., podczas gdy na gruncie przedmiotowej sprawy nie doszło do nadużycia prawa podmiotowego, zaś stwierdzenie zasadności i wysokości zachowku nie może opierać się na ogólnym odwołaniu do klauzuli generalnej zasad współżycia społecznego.

We wnioskach skarżąca domagała się uchylenia zaskarżonego wyroku i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania apelacji pozwanej.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zażalenie okazało się uzasadnione, choć błędny był wniosek o przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania.

W orzecznictwie podkreśla się, że w postępowaniu toczącym się w wyniku zażalenia złożonego na podstawie art. 394¹ § 1¹ k.p.c. na orzeczenie kasatoryjne Sądu drugiej instancji, Sąd Najwyższy bada tylko czy wystąpiły wskazane przez ten Sąd przesłanki uchylenia zaskarżonego wyroku, którymi są: nieważność postępowania przed sądem pierwszej instancji, nierozpoznanie przez ten sąd istoty sprawy oraz sytuacja, gdy wydanie wyroku przez sąd drugiej instancji wymagałoby przeprowadzenia postępowania dowodowego w całości. Przedmiotem oceny Sądu Najwyższego nie mogą być inne kwestie, w szczególności dotyczące oceny zasadności roszczenia ani merytorycznego badania stanowiska prawnego sądu drugiej instancji, jak również badania prawidłowości zastosowania przepisów prawa procesowego, które nie odnoszą się ściśle do wskazanych podstaw uchylenia wyroku sądu pierwszej instancji. Omawiane zażalenie nie jest bowiem środkiem prawnym służącym kontroli materialnoprawnej podstawy wyroku ani prawidłowości zastosowania przepisów prawa procesowego, niezwiązanych z podstawami kasatoryjnymi. Środek ten jest skierowany przeciwko uchyleniu wyroku i przekazaniu sprawy do ponownego rozpoznania, a więc ocenie może być poddany jedynie ewentualny błąd sądu odwoławczego przy kwalifikowaniu określonej sytuacji procesowej jako odpowiadającej powołanej podstawie kasatoryjnej (zob. m.in. postanowienia SN: z 12 grudnia 2013 r., V CZ 75/13; z 7 listopada 2012 r., IV CZ 147/12, OSNC 2013 r., nr 3, poz. 41; z 16 maja 2013 r., IV CZ 31/13; z 21 czerwca 2013 r., I CZ 48/13 i z 18 stycznia 2018 r., V CZ 94/17).

Sąd drugiej instancji uznał, że Sąd *a quo* nie rozpoznał istoty sprawy.

Powszechnie przyjmuje się w judykaturze, że do nierozpoznania istoty sprawy dochodzi wówczas, gdy rozstrzygnięcie sądu pierwszej instancji nie odnosi się do tego, co było przedmiotem sprawy, gdy zaniechał on zbadania materialnej podstawy żądania albo merytorycznych zarzutów strony, bezpodstawnie przyjmując, iż istnieje przesłanka materialnoprawna lub procesowa unicestwiająca roszczenie lub uniemożliwiająca badanie podniesionego zarzutu (por. wyrok SN z 26 kwietnia 2018 r., I CSK 408/17).

W okolicznościach rozpoznawanej sprawy nie zachodzi taka sytuacja, z której wynikałoby, że Sąd pierwszej instancji zaniechał rozpoznania istoty sprawy. Sąd bowiem dokonał analizy przesłanek ustalenia i zasądzenia zachowku. Zatem Sąd zajął się zgłoszonym żądaniem. W rzeczonym stanie faktycznym brak również przesłanek, aby Sąd Rejonowy nie odniósł się do zarzutów pozwanej. Sąd Okręgowy uznał jednakże – jak wynika z treści uzasadnienia – z urzędu, że roszczenie o zachówek powinno być ocenione również w kontekście ewentualnego nadużycia prawa podmiotowego. Nie powinno być sporne, że w zasadzie w każdej sprawie może pojawić się potrzeba dokonania oceny na podstawie art. 5 k.c., oczywiście na płaszczyźnie materiału dowodowego zebranego z uwzględnieniem zasad postępowania cywilnego. Jednakże brak jest jakichkolwiek przeszkód, aby oceny tej nie mógł dokonać Sąd drugiej instancji w toku postępowania odwoławczego, funkcjonujący przecież jako sąd merytoryczny. Tym bardziej nie było uzasadnione uchylene wyroku pierwszoinstancyjnego w sytuacji, gdy Sąd *ad quem* dokładnie omówił instytucję nadużycia prawa podmiotowego. Wprowadzenie systemu apelacji pełnej miało m.in. za zadanie umożliwić sądom drugiej instancji kontynuowanie merytorycznego rozpoznania sprawy bez potrzeby uchylania zaskarżonych orzeczeń, poza ściśle określonymi ustawowo wyjątkami.

Z przedstawionych powodów orzeczono, jak w sentencji, na podstawie art. 398¹⁵ § 1 w związku z art. 394¹ § 1¹ i § 3 k.p.c.